

KEREKES DÓRA Útlevél a lábasjóságnak - marhalevelek Dunakeszin

A magyar mezőgazdaságban a 15. századtól az állattenyésztés lett a főszerep, ennek jelentős ágazatává vált a marhatenyésztés és -kereskedelem. A következő évszázadokban az export iránya Nyugat- és Dél-Európa volt, ahol a magyar marhának („Ungarnochse”) komoly felvevő piaca alakult ki. Szerették a magyar szarvasmarhát nagyobb vágósúlya és minőségi húsa miatt, így a szürke színéről és magas árszintjéről ismert állatokat szívesen vásárolták fel Bécs, Nürnberg vagy Augsburg piacain. A középkor végétől kezdve, az oszmán uralom magyarországi évszázadain át, egészen a 18. század közepéig a magyar nemesség és parasztság legfőbb jövedelme a szarvasmarha-tenyésztésből és -kereskedelemből származott. Ezen mit sem változtatott az, hogy az időszak egy jelentős részében az ország három részre szakadt állapotban volt. A tenyésztés javarészt Erdélyben és az Alföldön zajlott, míg a királyi Magyarország területén áthaladva hajtották az állatokat a vásárra.

A parasztság jövedelmének 3/4-e származott a szarvasmarhákból, míg az ország összjövedelmét tekintve 1500 és 1700 között 50-60%-ot tett ki. Érdekes adat, hogy a 16-17. században a magyar területeken személyenként évi kb. 160 liter gabonát és 65 kg húst, míg Európa más részein (átlagban) 250 liter gabonát és 47,2 kg húst fogyasztottak.

A kereskedelem magyarországi koordinátorai a tőzsérek voltak, akik változó mértékű haszonkulccsal dolgoztak, majd az 1770-es évektől 5-6 kereskedőtársaság bonyolította a forgalmat. A kereskedőlánc kétirányú volt: a marhák útja a tenyésztőktől a tőzsérekhez, innen az eladási hely húsigazgatóságához, majd a mézárosokhoz vezetett. A pénz útja visszafelé ugyanez volt, így a tenyésztők hosszabb idő elteltével jutottak csak bevételhez.

Az állatokat a tenyésztés helyéről lábon hajtották az európai piacokra. A hosszú, 3-400 km-es úton a legnagyobb teher a hajtók

számára a takarmányozás biztosítása volt, amit rendszerint az uradalmi készletekből oldottak meg. Az út során az állományban bekövetkező veszteség mintegy 1% körül mozgott. Később marharakodó állomásokat hoztak létre, ahol a Magyar Királyi Államvasutak szerelvényei szállították tovább az állatokat. 1897-ben Dunakeszin is volt ilyen állomáshely, és az itteni lakosok is foglalkoztak marhakereskedelemmel, amit az is bizonyít, hogy az újpesti Ladányi állatorvos panasszal élt Sipos József dunakeszi marhakereskedő (kupec) ellen, amelynek azonban Blaskó Károly bíró nem adott helyt.

Ahhoz, hogy ez a rendszer működőképes maradjon, nagyon fontos volt az állatok egészsége. Sem a tenyésztők, sem a hajtási útvonal települései nem engedhették meg maguknak, hogy az állatok megfertőződjenek valamely betegséggel, mert ez az anyagi tönkremenetelüket, szélsőséges esetben a piacuk elvezetését jelenthette. Ennek megfelelően már a középkortól kezdve a települések és a vármegyék igyekeztek a határaikat védeni a járványoktól, akár vásárok is elmaradtak járványügyi vészhelyzet következtében. A 18. században Mária Terézia már rendelkezik arról, hogy az állatok hajtásához a lábasjóságnak (szarvasmarha, ló, sertés) passzust, mai fogalommal élve: útlevelet kell adni. Az írást a községi bíró és/vagy a főjegyző adta ki a mindennapi közigazgatási ügyintézés keretében.

A dunakesziek lábasjóságai is rendelkeztek ilyen passzussal. A Révész István Helytörténeti Gyűjteményben két marhalevelet őrzünk, amelyek közül az egyik az Ipolyságból származik, a másik azonban Vörös András dunakeszi gazdáé volt, aki egy szőke szőrű ártány (ivartalanított) sertést kívánt Újpestre szállítani. Az 1889. december 7-én kiállított okiratot a község előljárójaként Acsay Kálmán írta alá. A hátoldalán feljegyezte azt is, hogy az állat „vészmentes helyről hajtatik Újpestre”.

MARHALEVÉL.

Vieh-Pass. — Pasu-portu de vite.

1889 Pripustný list pre ľahvu. — Марвицки лист.

Jegyzőkönyvi szám — Protokoll-Nr. Num. protocolului — Číslo zápisnice	069298 1889	Az állat (ok) Des Thiere (der Thiere) Vita (ele) — Dobytku Марне	Az állat (ok) — Des Thiere (der Thiere) Vita (ele) — Dobytku — Животные	Megnevezése azon hely- nek, hová az állat (ok) hajtatik
A tulajdonos neve és lakhelye Name und Wohnort des Eigenthümers Numele și locuința proprietarului Měno a bydlo vlastníka Име и обиталиште вастаника	Hajtó neve és lakhelye Name und Wohnort des Treiberers Numele și locuința manatorului Měno a bydlo vislko honca Име и обиталиште терачи	fajta (ló vagy szarvas- marha) Gattung (Pferd oder Hornvieh) sörű (cut sau vita sorvuta) akého? (koni alebo rožného státku?) броя пасмина, (ков или рогата марица)	leírása Beschreibung Descrierea opis ОПИС	különös ismertető jelei besondere Kennzeichen semnele deose- bite de recunoscere zvláštne známky rozoznávacie osobiti znaci
Vörös Andráš Dunakesz		Egy sörű ártány jövitről		Újpester